

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 18 maj 1916 kl. 4 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

I en inom andra kammaren av herr Tengdahl väckt motion, nr 205, hemställes, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en utredning av, vad som genom donationer eller annorledes f. n. må vara åtgjort för att underlätta studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Motionen.

Beträffande motiveringen till motionen tillåter sig utskottet hänvisa till densamma.

Motionen hänvisades för förberedande behandling av andra kammarens första tillfälliga utskott, som i avgivet utlåtande, nr 13, anförde följande:

Motionären framhåller, att den av honom avgivna motionen utgör ett återupptagande i annan och mera utvidgad form av en fråga, som av herr Palmstierna väcktes i motion nr 215 vid 1914 års senare riksdag. Herr Palmstiernas motion åsyftade, att genom statens direkta medverkan lättnader måtte beredas studenterna i de svårigheter av olika slag, som för så många av dem vore förbundna med anskaffandet av nödiga studiemedel. Andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte emellertid bifall till denna framställning, emedan utskottet ansåg, att denna fråga endast utgjorde en del av ett mera omfattande samhällsspörsmål, nämligen huru mindre bemedlade studerande av olika slag skulle kunna sättas i tillfälle att utan alltför betungande ekonomiska svårigheter bedriva sina studier.

*Andra kam-
marens första
tillfälliga
utskott.*

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 12 saml. 1 avd. 15 häft. (Nr 17.)

Den föreliggande motionen avser även andra studerande än studenterna vid våra högskolor. Men för att kunna tränga till frågans botten anser motionären nödvändigt att först äga tillgång till en statistik, som anger, vilka åtgärder redan äro vidtagna för att underlätta dessa studerandes utbildningsmöjligheter.

Utskottet vill då påpeka, att vi ingalunda äro i så stor saknad av statistik på detta område, som motionären synes taga för givet. Den senaste officiella mera utförliga statistiken härom föreligger i länsstyrelsernas femårsberättelser för åren 1901—1905. Av dessa berättelser framgår, att storleken av de s. k. fromma stiftelserna, för vilka i dessa berättelser redogöres, vid 1905 års slut beräknades uppgå till 404,403,269 kronor, oavsett en del spannmål m. m., varjämte för ett antal stiftelser deras belopp ej kunnat uppgivas. Efter det ändamål, de avsågo, voro stiftelserna fördelade i åtta klasser, nämligen:

- A) stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux o. d.;
- B) stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning;
- C) stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning;
- D) stiftelser för sjukvård;
- E) sjuk- och begravningskassor;
- F) pensionsfonder;
- G) pensionskassor;
- H) andra stiftelser och inrättningar.

Stiftelser hörande till ovannämnda klass B för barnavård och barnundervisning och till klass C, avseende annan undervisning än den egentliga barnundervisningen, representerade följande belopp, fördelade på landsbygd och städer:

	Landsbygd.	Städer.	Hela riket.
Klass B.....	8,544,595 kronor	33,919,036 kronor	42,463,631 kronor
Klass C.....	2,515,910 »	82,117,259 »	84,633,169 »

Städernas ifrågavarande stiftelser hade sålunda betydligt större tillgångar än landsbygdens, och detta särskilt beträffande de till klass C hörande stiftelserna, bland vilka stipendiefonder, avsedda för läroverken, ingå.

Utdelningen under 1905 från dessa stiftelser, klasserna B och C, utgick till följande antal personer och med följande belopp:

	Personer.	Kronor.
Klass B.....	45,809	2,280,729
Klass C.....	7,471	2,076,092

Dessa siffror lämna emellertid endast ett mycket ofullständigt svar på det spörsmål, motionären önskar få besvarat, ty dels äro stora grupper av donationer och stipendier icke upptagna i denna redogörelse, t. ex. flera av dem, som stå under universitetsmyndigheternas, studentkårernas och studentnationernas förvaltning, och dessutom finnes icke i särskilda sammanställningar angivet, huru många av dessa stiftelser särskilt hänföra sig till läroverk, till folkskolor eller till seminarier o. s. v. Som emellertid länsstyrelsernas femårsberättelser icke vidare skola utkomma, har statistiska centralbyrån fått i uppdrag att utgiva ifrågavarande statistik. För närvarande har statistiska centralbyrån densamma under utarbetande, och i denna skola alla dessa stiftelser, donationer o. d. komma att uppställas efter delvis nya principer och ordnas mera detaljerat och så fullständigt som möjligt. Sålunda komma för varje stiftelse att upptagas den ort, stiftelsen avser, stiftelsens namn, stiftelseår, stiftare, ändamål, förvaltning, stiftelsens förmögenhet vid årets slut, årligen utdelat belopp och årligen understödda personer. Dessa uppgifter skola sedan sammanställas, och det torde få antagas, att denna sammanställning skall vara ägnad att lämna åtskilliga av de uppgifter, som motionären anser önskvärda.

Vad motionären vill lära känna är dels omfattningen av det behov av understöd, som här förefinnes, dels de möjligheter, som kunna föreligga att tillgodose detsamma. Att med statistiska siffror exakt angiva ett dylikt behov måste nog alltid vara förenat med vissa kanske aldrig helt övervinneliga svårigheter, men approximativt bör detsamma kunna fastställas, varefter man har att ställa det i relation till de ekonomiska möjligheter att avhjälpa detsamma, som förefinnas.

Redan innevarande år torde sålunda denna statistiska utredning föreligga, utförd av den därtill mest kompetenta institutionen i vårt land, och skulle än denna statistik på någon punkt sakna den fullständighet, som motionären med hänsyn till föreliggande fråga skulle önskat erhålla, bör den under alla förhållanden kunna erbjuda en basis eller utgångspunkt för mera detaljerade undersökningar i motionens syfte.

Den statistiska utredningen, huru fullständig och uttömmande den än kan tänkas bliva, utgör emellertid icke slutmålet för ifrågavarande framställning. Motionären åsyftar ytterst, att för studier begåvade barn från obemedlade hem måtte på allt sätt ekonomiskt understödjas för att nå den ställning i samhället, där de kunna göra den största nyttan. Detta är målet, och medlet härtill anser motionären vara ett av staten på rationella grunder byggt stipendieväsen.

Motionären är en varm vän av den tanke, som ligger till grund för »Telefondirektören H. T. Cedergrens uppfostringsfond». Denna fond är enligt donators testamente avsedd att bereda tillfälle till god uppfostran för obemedlade barn — företrädesvis från Stockholms folkskolor — som icke på annat sätt kunna erhålla hjälp till sin utbildning, men som visa stor begåvning och om vilka deras lärare hysa särskilda förhoppningar, att de, om de erhålla en tillfredsställande utbildning, skola kunna göra en god insats i vårt lands ekonomiska och industriella utveckling. På grund härav vill fonden medverka till utbildning för vilken levnadsbana som helst, för vilken eleven, manlig eller kvinnlig, befinnes äga särskild och stor begåvning, såsom teknisk verksamhet, industri av varje slag, handel och lantbruk ävensom konst och vetenskap.

Om utskottet förstått motionären rätt, skulle hans framställning korteligen kunna sägas avse åstadkommandet av en statens »Cedergrens-fond», d. v. s. ett statsstipendieväsen, organiserat i väsentlig överensstämmelse med de principer, som ligga till grund för den nämnda fonden och dess förvaltning.

Huruvida en sådan under statens förvaltning stående stipendiefond skall kunna skapas och hur den i sådant fall borde organiseras är ett problem, som motionären icke inlåtit sig på; det är just detta spörsmål, som, sedan en tillfredsställande statistik i ämnet åstadkommits, skulle bliva föremål för en möjligen blivande utredning.

Utskottet anser det syfte, som uppbär motionen, vara synnerligen behjärtansvärt, och denna uppfattning överensstämmer med vad andra kammarens första tillfälliga utskott i anledning av herr Palmstiernas motion vid 1914 års senare riksdag anförde i ett utlåtande, som icke blev föremål för någon anmärkning från kammarens sida. Utskottet anser sig dock böra framhålla, att, därest studiemöjligheterna underlättas för obemedlad men verkligt begåvad ungdom, borde samtidigt, genom skärpning av fordringarna på vissa skolstadier, möjligheterna till framkomst på studiebanan försvåras för dem, som sakna fallenhet för ett allvarligt studiearbete, emedan eljest den av motionären föreslagna åtgärden kunde föranleda allt för stor tillströmning till de lärda banorna. Andra kammarens första tillfälliga utskott yttrade härom i sitt ovannämnda utlåtande i anledning av herr Palmstiernas motion, som huvudsakligen avsåg understöd genom lån, följande: »Vidare synes för närvarande tillströmningen till våra högskolor vara högst betydlig, och det lär väl svårligen kunna bestridas, att denna tillströmning åtminstone icke skulle minskas, om möjligheten för de studerande att på bekväma och goda villkor erhålla studielån ökades».

För att fylla sin uppgift måste tydligen en statens stipendiefond för här ifrågavarande ändamål kräva mycket stora uppoffringar från statens sida. Dessa uppoffringar skulle dock för framtiden avsevärt kunna minskas, om den tanke förverkligades, som motionären i förevarande fråga framhållit och som kommit till uttryck i andra kammarens första tillfälliga utskotts ovan nämnda utlåtande, nämligen att de understödstagare, som här avses, borde förbindas att helt eller åtminstone till en del återbetala understöden enligt särskilt i detta syfte upprättade grunder.

Då utskottet sålunda anser, att den angelägenhet, som här är i fråga, förtjänar att göras till föremål för en utredning, får utskottet med anledning av herr Tengdahls förevarande motion hemställa,

att kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning om vad från statens sida kan göras för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma för förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott.

*Andra kam-
marens be-
slut.*

Utskottet instämmer med andra kammarens utskott däri, att det syfte, som uppbär motionen, är behjärtansvärt. De umbäranden, fattiga studerande ofta måste underkasta sig för att vinna sitt mål, gränsa icke sällan till det otroliga. Att icke så få av våra mera framstående män vid början av sin bana haft att kämpa med den yttersta nöd torde vara välbekant.

Utskottet.

Huru ömmande skäl än må framhållas såsom stöd för kravet på att ekonomisk hjälp beredes dem, som med uppoffring av de blygsammaste anspråk på livets nödtorft sträva fram till en mot deras duglighet bättre svarande ställning, måste givetvis frågan om, vilka skyldigheter *staten* må hava att i angivna avseende träda hjälpende emellan, ses allenast ur statsnyttans synpunkt. Fördelarne för det allmänna av att för de obemedlade studievägen jämnas genom ekonomiskt bistånd måste således enligt utskottets mening vara bestämmande. Denna princip är det också som följts, då, för att nämna ett exempel, staten genom stipendier åt obemedlade seminarieelever söker tillgodose det trängande behovet av lärare vid våra folkskolor.

Det är helt naturligt, att det för ett litet folk som vårt måste vara särdeles angeläget, att dess begåvningar beredas möjligheter att göra sig gällande och icke hindras av vare sig ekonomiska eller andra orsaker att intaga de platser i samhället, där de genom arten och omfattningen av sin begåvning bäst kunna gagna.

Motionären synes utgå från det antagandet, att i vårt land fattigdomen reser synnerligen svåröverkomliga skrankor i vägen för begåvade och dugliga, ehuru obemedlade att bana sig väg till högre samhällsställningar. Utan att vilja bestrida att även i Sverige fattigdomen förkväver mycken duglighet och begåvning, vill dock utskottet hava erinrat, att den »ståndscirkulation», som i vårt land äger rum, är synnerligen livlig och sannolikt mera betydande än i de flesta andra europeiska länder.

Till stor del har detta möjliggjorts genom vårt undervisningsväsendes organisation: icke blott den grundläggande undervisningen är i vårt land kostnadsfri — även beträffande den högre är detta i stort sett förhållandet.

I vilken utsträckning de fattigare klassernas söner i Sverige studievägen gå upp i de förmögnares och bildades klasser belyses i sin mån av de statistiska uppgifter därom, som meddelats i Berättelse om statens allmänna läroverk för gossar läsåret 1897—1898. De där lämnade tabellerna äro uppdelade i tre stora huvudgrupper, den första upptagande ägare eller innehavare av större jordagods, ägare eller ledare av större industriella eller större handelsföretag, sjökaptener, civila ämbets- eller tjänstemän med årlig inkomst av minst 3,000 kronor, ecklesiastika ämbets- och tjänstemän t. o. m. kyrkoherdar och lärare vid högre läroanstalter, läkare, apotekare, ingenjörer, arkitekter, militärer och civilmilitärer av officers grad m. fl. Den andra gruppen upptager hemmansägare, lantbruksinspektorer, trädgårdsmästare, mejerister, gårdsägare, mindre industriidkare, bruksinspektorer, verkmästare, hantverkare, mindre handelsidkare, hotellvärdar, källarmästare, byggmästare, hyrkuskar, ecklesiastika tjänstemän från och med komministrar, predikanter, missionärer, folkskollärare, privatlärare, civila tjänstemän med årlig inkomst under 3,000 kronor samt militärer och civilmilitärer av underofficers grad m. fl. Tredje gruppen upptager jordbruksarbetare, fiskare, arbetare inom industri och handel, vaktbetjänte, soldater, båtsmän m. fl.

Vid granskning av tabellerna finner man, att utav de 16,175 under höstterminen 1897 vid de allmänna läroverken och pedagogierna undervisade lärjungarna fäderna till 6,415 (39,6 %) tillhörde den första gruppen, fäderna till 8,341 (51,6 %) den andra samt fäderna till 1,419 (8,8 %) den tredje gruppen. Den andra gruppen omfattar alltså mer än hälften

av samtliga fäderna och tredje gruppen nära tiondelen av dem. Det för-
tjänar nämnas, att av andra gruppens fäder 1,687 voro hemmansägare,
trädgårdsmästare o. dyl.

Huruvida de nämnda grupperna även vid universiteten bibehålla samma
procentsatser är svårt att bedöma, då utförligare statistiska uppgifter där-
om saknas. Det torde emellertid kunna antagas, att så är fallet. En av
amanuensen Hans Gahn verkställd undersökning om »Uppsalastudenternas
antal och sociala härkomst» söker besvara spørsmålet därom vad Stock-
holms och Norrlands nationer beträffar. Författaren söker bilda sig ett
omdöme om fäderna i bildningshänseende för att få fram, huruvida dessa
kunna anses tillhöra den klass, som studenterna själva framdeles torde
komma att tillhöra (grupp I) eller om de böra skrivas på en mellanklass
i bildningshänseende (grupp II) eller möjligen böra inrangeras bland de
endast folkskolebildade (grupp III). Hans resultat blir i sammandrag föl-
jande:

Fädernas bildningsgrupp.	Stockholms nation.		Norrlands nation.	
	1881-85	1906-10	1881-85	1906-10
	%	%	%	%
I.	53,0	48,2	30,8	30,7
II.	39,6	46,2	43,9	42,3
III.	6,7	3,3	25,3	27,0
Ej angivet yrke	0,7	2,3	—	—
	100,0	100,0	100,0	100,0

Av denna tabell framgår, att i Stockholms nation det mellersta bild-
ningslagrets andel i studentuppsättningen stigit (från 39,6 till 46,2%) me-
dan det högsta och det lägsta bildningslagrets andelar avtaga — det lägsta
lagrets starkast eller med hälften av sin tidigare siffra (från 6,7 till 3,3%),
medan högsta bildningslagrets siffra sjunker långsammare (från 53,0 till
48,2%). Inom Norrlands nation skulle redan tidigare det lägsta bildnings-
lagrets andel i hela nationens studentantal varit något över en fjärdedel
och nu stigit till 27 per hundra, medan siffrorna för de andra bildnings-
lagrens andelar nedgått, men var för sig obetydligt.

Författaren slutar denna del av sin undersökning på följande sätt:
»Några bestämda slutsatser om Uppsala studentkår i gemen torde vara
vanskligt att draga med stöd av siffrorna för de båda undersökta natio-
nerna — det är ej sagt att ens Norrlands nation ger en miniatyrbild av
de vanliga förhållandena inom kåren — men så mycket torde utan fara
för överdrift kunna sägas, att minst $\frac{2}{3}$ av samtliga studenter i våra da-
gar direkt kommit från de undre samhällslagren. Till och med Stock-
holms nation, där de mest aristokratiska förhållandena med hänsyn till

rekryteringen råda, komma omkring 50 % från en lägre samhällsklass än den, studenterna i framtiden komma att tillhöra.» Härvid är dock att märka, att de »undre samhällslagren» i amanuensen Gahns undersökning ej motsvara grupp III i den för läroverken meddelade statistiken.

En annan undersökning över hithörande spörsmål har verkställt av professor P. Fahlbeck och återfinnes i hans arbete om »Sveriges adel», första delen. Undersökningen omfattar ett antal av 1,018 under åren 1890—1898 vid Lunds universitet inskrivna studenter. Under det att amanuensen Gahn låtit bildningssynpunkten vara avgörande för fädernas fördelning på de olika grupperna, överensstämmer professor Fahlbecks indelningsgrund med den, som kommit till användning i den för läroverken utarbetade statistiken.

För att åstadkomma full jämförbarhet mellan Lunda- och Uppsala-siffrorna har amanuensen Gahn omräknat de senare efter det av professor Fahlbeck använda formuläret och meddelar följande jämförande tabell.

Grupp.	Norrlands nation.	Lunds studentkår.	Norrlands nation.
	1881—85	1890—98	1906—10
	%	%	%
I.	36,3	48,4	30,4
II.	53,8	47,6	61,4
III.	9,9	4,0	8,2
	<hr/> 100,0	<hr/> 100,0	<hr/> 100,0

Siffrorna från Norrlands nation bära tydligen vittne om en starkare uppåtgående rörelse än de från Lunds studentkår.

En av docenten E. Norlin verkställd, i Teknisk tidskrift för år 1909 intagen »Undersökning rörande de vid tekniska högskolan studerande teknologernas ekonomiska ställning» torde också vara ägnad att belysa här berörda spörsmål. Av denna undersökning framgår, att faderns (resp. moderns) inkomst i 44,8 % varit 4,000 kronor eller därunder, i 33,3 % 4,000 till 10,000 kronor samt i 21,9 % över 10,000 kronor.

Huru ovan avhandlade förhållanden gestalta sig vid folkskoleseminarierna, som ju även beröras av motionen, framgår av en i folkundervisningskommitténs betänkande I. 3 intagen tabell över antalet under höstterminerna 1901—1910 vid folkskoleseminarierna intagna elever, fördelade efter föräldrarnas yrken och samhällsställning. Vid de manliga seminarierna voro under nämnda tidsperiod 2,363 elever inskrivna. Av dessa voro 948 (40,12 %) söner till mindre jordbrukare (hemmansägare eller arrendatorer), 444 (18,79 %) utgjordes av söner till folkskollärare, klockare och organister, varpå följer gruppen yrkesidkare och hantverkare med 355

(15,02 %), verkmästare och fabriksarbetare med 212 (8,97 %) samt handlande och kontorister med 124 (5,25 %). Övriga grupper äro obetydliga; så voro 89 (3,77 %) redovisade såsom söner av vaktmästare och betjänter, 56 (2,37 %) såsom söner av torpare och statare, 47 (1,99 %) såsom söner av »övriga tjänstemän i statens och kommunens tjänst» (d. v. s. sådana, som ej tillhörde gruppen folkskollärare m. fl., 38 (1,61 %) såsom söner av underofficerare och soldater samt 35 (1,48 %) såsom söner av tjänstemän i bolags tjänst. Minsta gruppen utgjordes av söner till predikanter, uppgående till endast 15 eller 0,63 %.

Vad de kvinnliga seminarierna beträffar befinna sig eleverna vid dessa i allmänhet på ett något högre samhällsplan än fäderna till eleverna vid de manliga seminarierna. Gruppen mindre jordbrukare vid de kvinnliga seminarierna når endast upp till $19\frac{1}{3}$ %, gruppen torpare och statare till 0,51 % o. s. v. under det att gruppen »övriga tjänstemän i statens eller kommunens tjänst» når upp till nära $11\frac{1}{2}$ %, gruppen tjänstemän i bolags tjänst till 6 % o. s. v.

Av det ovan anförda torde bestyrkas, att de fattigare klasserna i vårt land i stor utsträckning rekrytera de bildades och förmögnas klasser. Att detta kunnat ske utan att trängseln inom sistnämnda klasser blivit olidlig bevisar, att dessa ensamma icke kunna — på grund av nativitetsförhållandena och dylikt — rekrytera sig själva. Tilloppet nedifrån är redan av denna orsak en nödvändighet. Fördelarna för det allmänna att för de obemedlade och mindre bemedlade studievägen jämnas genom ekonomiskt bistånd synas fördenskill uppenbara.

I statens intresse ligger dock även att icke tillströmningen till de högre bildningsanstalterna allt för mycket överstiger behovet. Vad folkskoleseminarierna beträffar är som bekant antalet elever begränsat och bestämt med hänsyn till det behov, som beräknas föreligga. Samma gäller även de militärläroverk, som förbereda för officersanställning.

Om faran för överproduktion beträffande sistnämnda kategorier således måste anses utesluten, torde den vad universiteten beträffar vara överhängande. I ovannämnda av amanuensen Gahn verkställda undersökning beröres även denna fråga. Tillströmningen till Uppsala universitet under åren 1904—1913 framgår av följande i berörda undersökning meddelade siffror:

1904	1,558	1909	2,003
1905	1,678	1910	2,107
1906	1,761	1911	2,261
1907	1,821	1912	2,383
1908	1,922	1913	2,419

Sedan 1903 har studentantalet alltså vuxit med icke mindre än 56 %. 1908 var antalet studenter 24 % högre än 1903 och 1913 26 % högre än 1908. Den största ökningen kommer på den filosofiska fakulteten, vars studenter 1893 utgjorde omkring 33 % av hela antalet vid universitetet inskrivna studerande. År 1913 hade denna siffra vuxit till 58. Antalet medicine studerande hade under samma tid vuxit med 40 %, under det den teologiska fakultetens studentantal minskats med 26 % och juristernas med 5 %. Författaren slutar denna del av sin undersökning med följande yttrande:

»Av det ovan anförda framgår otvetydigt, att studentantalet är stätt uti en hastig ökning. Det är till allra största delen den filosofiska fakulteten, som får mottaga den oerhörda tillströmningen studenter. Redan nu är det omöjligt för ett icke så ringa antal akademici, som hunnit avlägga sina examina, att erhålla platser. Många välmeriterade få vänta i årtal, innan de kunna finna sin utkomst. Man frågar sig verkligen, hurudana förhållandena skola bliva vid den tidpunkt, då de yngsta årsklasserna av studenter blivit färdiga med sina examina. Den ökning, studentantalet i närvarande stund är underkastad, torde vara en faktor av allra farligaste slag. Vi stå helt säkert inför begynnelsen av ett de lärdes proletariat, och det synes vara hög tid, att åtgärder äntligen vidtagas, för att i gör-ligaste mån avvärja den fara, som hotar.»

Någon anledning att befordra tillströmningen till de högre bildningsanstalterna — varmed utskottet i detta sammanhang vill förstå sådana som meddela kompetens för viss levnadsbana, universitet och därmed jämförliga högskolor och institut, akademier, de tekniska elementarskolorna, folkskoleseminarier och dylika, dock ej allmänna läroverk — utöver den nuvarande synes av det ovan sagda icke föreligga, för så vitt angår universiteten. Någon brist i rekryteringen vid övriga bildningsanstalter av här avsett slag synes icke heller vara för handen. Överhuvud taget torde kunna antagas, att tillgången i förevarande avseende överstiger behovet. Kan faran för att därav på de olika områden, varom här är fråga, uppkommer ett »de lärdes proletariat» undgås, torde den omständigheten, att vid besättande av olika befattningar och dylikt ett bättre urval låter sig göra, icke lända till skada. Att tillmötesgå motionärens yttersta önskemål skulle däremot såsom ovan framhållits uppenbarligen medföra vissa vådor.

Därjämte torde det emellertid möta högst avsevärda organisatoriska svårigheter att förverkliga motionärens önskemål i nämnda hänseende.

Åtskilliga problem, vilkas lösning ännu står i vida fältet, torde ock sammanhånga med det av honom framförda spørsmålet. Ett fritt urval företaget utan annan måttstock än begåvning och duglighet förutsätter tydligen en omläggning av hela vårt undervisningsväsen.

Vid överbäggande av vilka åtgärder, som, utan att oproportionerligt öka tillströmningen till de högre bildningsanstalterna, likväl skulle medföra, att de obemedlade bereddes en ekonomiskt mera tryggad studietid, har det synts utskottet som skulle åtskilligt av vad motionären åsyftar kunna vinnas, därest frågan om ordnandet av studiekrediten kunde bringas till en tillfredsställande lösning. Huru detta lämpligen skall ske torde en blivande utredning giva vid handen. I frågans nuvarande läge vill utskottet inskränka sig till att i korthet angiva de grundlinjer, som därvid synas böra följas.

Enligt utskottets mening torde *direkt* understöd i form av statsstipendier endast i mindre utsträckning böra ifrågakomma, men understödet främst böra utgå i form av lån att successivt lyftas i mån av studiernas fortgång. Berättigade till dylika lån borde endast de obemedlade och mindre bemedlade vara, vilka ådagalade flit, fallenhet och gott förhållande i övrigt. Hänsyn borde dock även kunna tagas till huruvida inom ett studieområde antalet studerande över- eller understege behovet av inom samma område utbildade. Lån, som i regel borde beviljas utan borgen, borde under visst antal år vara räntefria samt förfalla till avbetalning enligt särskilt upprättade grunder.

Det icke minst väsentliga, som uppenbarligen skulle vinnas, om staten på angivet sätt räckte de fattiga men dugliga och begåvade en hjälpande hand, vore att dessa, då de en gång trädde ut i livet för att själva förvärva sitt uppehälle, icke tyngdes av en så tryckande skuldbörda, att den vore ägnad att menligt inverka på deras verksamhet. Staten å sin sida skulle, därest återbetalningsskyldighet föreskreves, utan alltför stora uppoffringar kunna åtaga sig att tillhandahålla de för ifrågavarande kategori obemedlade nödiga studiemedlen.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt genom statens försorg understöd lämpligen må kunna beredas begåvade men fattiga

studerande vid högre bildningsanstalter, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning må föranleda.

Stockholm den 18 maj 1916.

På utskottets vägnar:

HUGO HAMMARSKJÖLD.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Hammar-skjöld, Oscar Olsson, Valerius Olsson, Åkesson, Magnusson, Gelin* och *Holm*.